

مبانی قاعده تعهد زیان دیده به کاهش خسارت و آثار آن در حقوق ایران با تأکید بر قراردادهای اداری

محمد رضا جعفری^۱، مهدی منتظر^۲، مجتبی اصغریان^۳

چکیده

تعهد زیان دیده به کاهش خسارت که قاعده‌ای پذیرفته شده در حقوق کامن لاس، دفاعی است که خواننده دعوای مسئولیت انجام می‌دهد. مفهوم این قاعده آن است که زیان دیده از نقض قرارداد یا فعل زیان بار دیگری وظیفه دارد به طور متعارف از وقوع زیان جلوگیری کند یا از گسترش دامنه آن بکاهد. اگر خواننده بتواند کاهلی او را اثبات کند، از پرداخت خسارت بابت آن بخش از زیان که قابل اجتناب بوده است، معاف می‌شود.

مسئله این است که آیا این نهاد حقوقی که در اسناد بین‌المللی نیز انعکاس یافته، در حقوق ایران قابل اعمال است یا خیر؟ تحلیل این نهاد نشان می‌دهد اجرای آن در حقوق ایران، از یک سو، بدیهی و سهل است و از سوی دیگر، ملاحظه گستره اصلی آن یعنی قراردادهای آن را ممتنع می‌نمایاند. در این مقاله با بیان مفهوم و مبانی نظری این قاعده نشان می‌دهیم مطالبه‌ناپذیر بودن زیان‌های جبران‌پذیر به قابلیت نداشتن عرفی انتساب و غیر مستقیم بودن این بخش از زیان ارتباط می‌یابد که این مبانی در حقوق ایران کاملاً پذیرفته شده است. با این حال، برای تکمیل و تصریح به آن می‌توان در اصلاحات قانونی، ضرر قابل مطالبه را زبانی تعریف کرد که با انجام تلاش معقول از سوی زیان دیده قابل پیش‌گیری نیست.

مجرای اصلی اجرای این قاعده در حقوق خصوصی است، اما پرسش این است که آیا در قراردادهای اداری که یک طرف رابطه، دولت است، آن را می‌توان اجرا کرد؟ روش تحقیق در این پژوهش، توصیفی و تحلیلی است و از منابع کتاب‌خانه‌ای استفاده شده است.

واژگان کلیدی: خسارت قابل اجتناب، اسناد بین‌المللی، نقض تعهد، وجه التزام، قراردادهای اداری.

۱. دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، گروه حقوق، واحد بین الملل کیش، دانشگاه آزاد اسلامی، کیش، ایران، abes.ja-

fari1400@gmail.com

۲. استادیار، گروه حقوق، واحد دماوند، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، (نویسنده مسئول)، montazer@damavandiau.ac.ir

۳. استادیار، گروه حقوق بین الملل، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران، asgharian@khu.ac.ir

مقدمه

قاعده «تکلیف زیان دیده به کاهش خسارت»، نهادی وابسته به نظام کامن‌لا و خاستگاه اصلی آن، انگلستان است که در این نظام حقوقی رشد و تکامل یافته است. این قاعده در نظام حقوقی برخی کشورها از جمله ایران و فرانسه به صراحت پیش‌بینی نشده و رویه قضایی نیز رویکرد چندان موافقی در قبال این نظریه نداشته است.^۱

در دهه اخیر، دیدگاه‌هایی از سوی حقوق دانان فرانسوی مطرح شده است که تمایل آنان را به پذیرش قاعده کاهش خسارت نشان می‌دهد. برخی حقوق دانان، قاعده تعهد به کاهش خسارت را از جلوه‌های اصل حسن نیت دانسته و گفته‌اند مصالح اقتصادی نیز ایجاب می‌کند زیان دیده اقدامات متعارف برای کاهش خسارت انجام دهد و از توسعه آن جلوگیری کند.^۲ گروهی از حقوق دانان فرانسوی در راستای این تمایل، طرحی پیشنهادی برای اصلاح حقوق قراردادهای ارائه و در توجیه این طرح استدلال کردند که تعهد زیان دیده به کاهش خسارت، خلأیی مشهود در قانون مدنی فرانسه است و باید یک حکم خاص به این موضوع اختصاص یابد. به همین منظور، در ماده ۱۲۱ پیشنهاد شده است که اگر متعهد له، اقدامات متعارف و معقول برای جلوگیری یا کاهش یا از بین بردن خسارت انجام ندهد، مستحق دریافت تمام خسارت نخواهد بود.^۳

قاعده تعهد به کاهش خسارت بر مسئولیت خارج از قرارداد نیز اعمال می‌شود. به همین دلیل، در تجارت بین‌الملل با صراحت بیش‌تری به آن توجه و در اسناد مهم بین‌المللی، مقرراتی در این باره پیش‌بینی شده است. کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا^۴ (CISG) در ماده ۷۷ مقرر می‌دارد: «طرفی که به نقض قرارداد استناد می‌کند، مکلف است با توجه به اوضاع و احوال، اقدامات متعارفی برای کاهش خسارت از جمله عدم‌النفع ناشی از نقض قرارداد معمول دارد. اگر وی در انجام اقدامات یادشده قصور کند، نقض‌کننده می‌تواند به میزانی که خسارت می‌باید تقلیل می‌یافت، مدعی

۱. البته در برخی از قوانین ایران از جمله در قانون بیمه می‌توان نمونه‌ای از اعمال این قاعده را مشاهده کرد.

2. Tourneau. P. et Poumarede. M., Bonne foi, Rep. civ. Dalloz, Javier 2009, dernière mise à jour: 10/2012, p. 156.

3. Terre. F., Pour une réforme du droit des contrats, Dalloz, 2009, p. 286.

4. Convention on Contracts for the International Sale of Goods

کاهش خسارت شود.» در واقع، این ماده، زیان دیده مدعی خسارت را به انجام اقدامات معقول برای کاهش خسارت ملزم می‌کند و اگر زیان دیده از انجام این اقدامات خودداری کند، به طرف نقض‌کننده (زیان‌رساننده)، اجازه طرح ادعای کاهش میزان خسارت می‌دهد.^۱

در ماده ۸-۴-۷ اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی مقرر شده است: «طرف مسئول عدم اجرای تعهد، مسئول آن قسمت از صدمه نیست که با اقدام‌های متعارف و معقول طرف زیان دیده ممکن بود تقلیل یابد.» در ماده ۵-۵-۹ اصول حقوق قراردادهای اروپا نیز حکم مشابهی بیان شده است.^۲

در قانون مدنی ایران، قاعده‌ای عمومی در این باره مقرر نشده است، ولی در برخی از قوانین می‌توان آثاری از آن را مشاهده کرد. ماده ۱۵ قانون بیمه مصوب ۱۳۱۶ در این باره مقرر می‌دارد: «بیمه‌گذار باید برای جلوگیری از خسارت، مراقبتی را که عادتاً هر کس از مال خود می‌نماید، نسبت به موضوع بیمه نماید و در صورت نزدیک شدن حادثه یا وقوع آن، اقداماتی را که برای جلوگیری از سرایت و توسعه خسارت لازم است، به عمل آورد و الا بیمه‌گر، مسئول نخواهد بود». هم‌چنین مطابق بند سوم ماده ۴ قانون مسئولیت مدنی، وقتی زیان دیده به نحوی از انحاء موجبات تسهیل ایجاد زیان را فراهم آورده یا به اضافه شدن آن کمک یا وضعیت واردکننده زیان را تشدید کرده باشد، دادگاه میزان خسارت قابل مطالبه را تخفیف خواهد داد. ماده ۱۱۴ قانون دریایی ایران مصوب ۱۳۴۳ مقرر کرده است: «در صورتی که متصدی حمل ثابت نماید فوت یا صدمات بدنی بر اثر تقصیر یا غفلت خود مسافر بوده و یا عمل مسافر در وقوع آن تأثیر داشته، دادگاه حسب مورد، متصدی حمل را به طور کلی و یا جزئی از مسئولیت بری خواهد کرد.» ماده ۴۹۰، تبصره ۲ ماده ۵۰۸ و ماده ۵۳۷ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ را نیز می‌توان از مصادیق این قاعده دانست.

در این‌که آیا در حوزه حقوق عمومی و قراردادهای اداری نیز قاعده کاهش خسارت قابل اعمال خواهد بود یا خیر؟ باید گفت هیچ یک از اسناد بین‌المللی یادشده به این مورد اشاره ندارند. در قوانین ایران نیز مقرره‌ای در این خصوص وجود ندارد. با این حال، به نظر می‌رسد صرف

1. UNCITRAL Digest of Case Law on the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, 2016, New York, p. 356.

2. Guiding Principles of European Contract Law, prepared by Société de législation comparée, available at: www.legiscompar.fr/web/Presentation-de-la-SLC?lang=fr, last visit at 18/08/2021.

نظر از اصول خاص حاکم بر قراردادهای اداری (از قبیل ممنوعیت‌ها، محدودیت‌ها، امکان فسخ یک‌جانبه، حق تعلیق قرارداد، حق افزایش یا کاهش جزئی میزان قرارداد و فسخ به علت مقتضیات اداری)، قراردادهای اداری از نظر ماهوی با قراردادهای خصوصی تفاوت چندانی ندارند. لئون دوگی، قراردادهای اداری را از نظر ماهوی، متفاوت از قراردادهای خصوصی نمی‌داند و آن را با دیگر قراردادهای یکسان می‌شمرد و معتقد است که ماهیت هر قراردادی، اتفاق نظر و توافق اراده طرفین است که خود از حاکمیت اراده ریشه می‌گیرد.

در حقوق بین‌الملل، حتی اگر زیان دیده در ورود خسارت اولیه مشارکت نداشته باشد، به سبب عدم مقتضی به منظور کاهش خسارت، از دریافت بخشی از غرامت محروم خواهد شد. در واقع، زیان دیده نه تنها مجاز به در پیش گرفتن تدبیرهای منطقی برای کاهش خسارت است، بلکه متعهد به انجام دادن چنین تدبیرهایی است.^۱

قرارداد اداری از جمله تأسیس‌های حقوقی است که سرمنشأ آن به دولت مدرن برمی‌گردد. این نهاد حقوقی می‌خواهد بخشی از اهداف، سیاست‌ها و کارویژه‌های اداره مدرن را عملیاتی سازد، به صورتی که نه تنها اهداف مربوط به خدمات عمومی و منافع عمومی آسیب نبیند، بلکه به شکل مطلوبی برآورده شوند. البته چنین تأسیسی در ایران تا به امروز نهادینه نشده است.^۲

در خصوص پیشینه تحقیق نیز باید متذکر شد تاکنون قاعده تعهد زیان دیده به کاهش خسارت، موضوع برخی مقالات بوده است. سادات اخوی و کاشانی در مقاله «تکلیف زیان دیده به کاستن از خسارت با تأکید بر حقوق انگلیس و آمریکا» به مبانی این قاعده در نظام کامن‌لا پرداخته و این قاعده را مکمل پرداخت خسارت به جای اجرای عین تعهد دانسته‌اند. زمانی و بذار در مقاله «تأثیر مشارکت زیان دیده در خسارت بر مسئولیت بین‌المللی دولت»، موضوع را از جنبه حقوق بین‌الملل بررسی کرده و این قاعده را مبنای بسیاری از آرای قضایی و داوری بین‌المللی شمرده‌اند. شاهنوش فروشانی در مقاله «تکلیف زیان دیده به کاهش خسارت ناشی از نقض قرارداد و تأثیر آن در میزان

۱. زمانی، سید قاسم و وحید بذار، «تأثیر مشارکت زیان دیده در خسارت بر مسئولیت بین‌المللی دولت»، دیدگاه‌های حقوق قضایی، دوره بیست و چهارم، شماره ۸۸، ۱۳۹۸، ص ۷.

۲. مولایی، آیت، «ریل‌گذاری قراردادهای اداری از طریق قراردادهای اجباری در ایران»، مطالعات حقوقی، دوره سیزدهم، شماره ۱۴۰۰، ۲، ص ۲۸۹.

مسئولیت ناقض قرارداد» به بررسی تطبیقی این قاعده در حقوق کامن لا و فقه امامیه پرداخته و مبنای قاعده را در قواعد فقهی مانند «اقدام»، «من له الغنم فله الغرم» و «لاضرر» دانسته است. هم‌چنین معیار ارائه شده برای زیان وارد شده را مغایر متعارف و معقول بودن میزان خسارت خوانده است. شعاریان و مولایی در مقاله «شرایط و موانع اعمال قاعده تقلیل خسارت» با پذیرش کلی این قاعده با وجود ضوابط مقرر، در مصادیقی مانند «شرط وجه التزام»، «اجرای عین تعهد»، «ممانعت خوانده از تقلیل خسارت»، «عدم امکان مالی برای تقلیل خسارت» و نیز «قوه قاهره»، اجرای قاعده تعهد زیان دیده به کاهش خسارت را ناممکن دانسته‌اند.

با پذیرش این نظریه باید گفت که قاعده کاهش خسارت در قلمرو قراردادهای اداری نیز قابل اعمال است و اصول اختصاصی حاکم بر این قراردادها مانع از اعمال این قاعده نخواهد بود. برای مثال، در قراردادهای پیمان، اگر تأمین امنیت کارگاه بر عهده کارفرما (دستگاه دولتی) باشد و به دلیل تأمین و تجهیز نشدن کارگاه، آتش سوزی رخ دهد، پیمانکار موظف است اقدامات لازم برای جلوگیری از توسعه و تسری آتش را انجام دهد. در غیر این صورت، کارفرما در مقام دفاع می‌تواند با استناد به قاعده کاهش خسارت و قصور پیمانکار، تعدیل خسارت مورد ادعای پیمانکار به میزان قصور صورت گرفته را از دادگاه بخواهد. بدیهی است در مواردی که اعمال این قاعده با موانعی همراه باشد، این موانع حسب مورد در قراردادهای اداری نیز قابل اعمال خواهد بود.

در منابع فقهی، قاعده مستقلی به نام تعهد به کاهش خسارت زیان دیده مشاهده نمی‌شود، اما به نظر می‌رسد قاعده اقدام، نزدیک‌ترین قاعده قابل تطبیق باشد، چنان‌که معافیت از مسئولیت شخصی که دیگری را در آب یا آتش اندازد و او با وجود امکان خروج از مهلکه آتش یا آب خارج نشود، تأیید شده و به قاعده اقدام نسبت داده شده است.^۱

گفتار اول. مبانی اعمال قاعده تعهد زیان دیده به کاهش خسارت

این قاعده که در حقوق کامن لاریشه دارد و در حقوق ایران نیز مصادیقی از آن قابل مشاهده است، مبانی متعددی دارد که به آن‌ها اشاره می‌کنیم.

۱. عاملی، زین‌الدین بن علی (شهید ثانی)، شرح لمعه (جلد ۱۰)، قم: داوری، چاپ اول، ۱۴۱۰، ص ۳۷۳؛ موسوی خویی، سید ابوالقاسم، المستند فی شرح العروة الوثقی (جلد ۱۴)، قم: مؤسسه احیاء آثار امام خویی، چاپ دوم، ۱۴۲۲، ص ۶.

بند اول. رابطه سببیت

بیان رایج در توضیح مبنای حقوقی قاعده «کاهش خسارت» یا نظریه «زیان‌های قابل اجتناب»، ارجاع به عنصر سببیت است. هنگامی که زیان به دنبال کوتاهی خواهان در جلوگیری از آن پدید می‌آید، در واقع، زیان به سبب اقدام خواننده پدید نیامده است. یکی از نویسندگان کامن‌لا می‌گوید: «قاعده کاهش خسارت، یک قاعده مستقل نیست، بلکه نمونه‌ای از اجرای نظریه موسّع و در عین حال مبهم سببیت است. در هر دو حوزه قراردادهای و مسئولیت مدنی، خواهان منحصرأ می‌تواند بابت زیان‌هایی مطالبه زیان کند که به سبب فعل نامشروع خواننده وارد گردیده است. هرگونه زیانی را که به واسطه اقدامات نامتعارف خواهان حادث شده است، باید خود او تحمل کند»^۱.

در یک پرونده، مسئله سببیت چنین بیان گردید: «آیا مطابق قواعد معمول زیان، زیان از نقض قرارداد حادث شده است یا خیر؟ آیا این زیان‌ها نتیجه طبیعی و محتمل نقض هستند یا خیر؟ اگر نیستند، این زیان‌ها بیش از اندازه بعیدند... این مورد، یکی از مصادیق مسئله سببیت است. اگر مالک کشتی، خواه به موجب انجام فعلی که در اوضاع و احوال مربوط، نامتعارف است و خواه به موجب قصور در اجتناب از زیان سبب ورود زیان گردد، خواننده به تناسب از مسئولیتی که در حالت عادی بر عهده او قرار می‌گرفت، رهایی می‌یابد»^۲.

در مبتنی ساختن قاعده مورد بحث بر رابطه سببیت، توضیح بیش‌تری در رویه قضایی داده نشده و نویسندگان در نقل آن اظهار داشته‌اند که این استدلال همانند دیگر موارد استناد به عنوان سببیت، بیش از آن که اثبات‌کننده ادعا باشد، قاطع آن است؛ یعنی صرفاً به بیان نتیجه می‌پردازد، بدون این که هیچ توضیحی ارائه دهد.^۳

در رأی یادشده گویا دادگاه، سببیت را با ارجاع زیان به یک عامل ساده کرده است. در واقع، چون خواهان فرصت اجتناب از زیان را داشته، زیان بیش از این که به نقض قرارداد توسط خواننده منسوب گردد، به کوتاهی او منتسب گشته است. با وجود این، انتخاب یک عامل از بین عوامل مختلف و

1. Bridg – Michael. G, op.cit., p. 400.

2. Compania Naveria maropan SA V. Bowaters Lloyd. Pulp and paper mills Ltd, 1995.

3. "... reasoning like this is conclusive rather than demonstrative ...". Bridg, Michael – G, op.cit., p. 401.

منسوب کردن تمام زیان به آن، یکی از نظرهایی است که در بحث تداخل اسباب به ویژه تأثیر دخالت زیان دیده وجود دارد. ساده‌سازی نیز یکی از دلایل انتخاب این نظر است، ولی نظرهای دیگری نیز وجود دارد که در صورت وجود اسباب مختلف، کنار زدن تمام عوامل و بزرگ‌نمایی یک عامل را تجویز نمی‌کند. علاوه بر این که در نمونه‌های پیچیده‌تر اجرای قاعده، سببیت نقض عهد خواننده به قوت خود باقی است و حداقل در مواردی که خواننده قادر به اجرای قرارداد است و از انجام آن خودداری می‌کند، نمی‌توان رابطه سببیت بین نقض عهد و زیان را کاملاً نفی کرد.

به منظور بررسی رابطه سببیت و تحلیل آن در مورد اجرای قاعده ناگزیریم از توضیحات فرعی و نامرتب برخی از نویسندگان که ذیل این قاعده بیان شده است، صرف نظر کنیم و به اصول مربوط به این رکن از مسئولیت بازگردیم. مباحث زیادی در خصوص این رکن درگرفته که پرداختن به تمام آن از موضوع بحث خارج است. از این رو، مباحثی از سببیت را طرح خواهیم کرد که بتواند در بحث ما و تأثیر کوتاهی خواهان بر رابطه سببیت بین فعل خواننده و زیان قابل اجتناب اثر بگذارد.

بند دوم. قاعده اقدام

این قاعده در دو معنا به کار می‌رود: اقدام به زیان و اقدام به ضمان. هرگاه شخصی با توجه و آگاهی، عملی را انجام دهد که موجب ورود زیان توسط دیگران به او گردد، واردکننده زیان که شخص دیگری است، مسئول خسارت نخواهد بود. در این صورت، قواعد و مقررات ضمان و مسئولیت و از جمله قاعده «احترام» که برای حمایت از صاحبان اموال وضع شده است، دیگر به کار نمی‌آید؛ زیرا او با آگاهی از عواقب عمل خود به آن کار اقدام کرده و در نتیجه، خودش، حرمت مال خود را ضایع ساخته است و بنابراین، شرع از او حمایت نمی‌کند. از همین معنا برای اثبات تکلیف زیان دیده به کاهش خسارت می‌توان استفاده کرد. وقتی خود زیان دیده به کاهش زیان اقدام نمی‌کند، در حقیقت، خودش به زیان علیه خودش اقدام کرده است و بنابراین، خود او باید مسئول شناخته شود.^۱

۱. شاهنوش فروشانی، محمد عبدالصالح، «تکلیف زیان دیده به کاهش خسارت ناشی از نقض قرارداد و تأثیر آن در میزان مسئولیت ناقض قرارداد»، مجله حقوقی دادگستری، سال هشتم، شماره ۹۳، ۱۳۹۵، ص ۱۴۱.

بند سوم. پیش‌گیری از اضرار

مبنای حقوقی دیگری که برای قاعده وظیفه کاهش خسارت ارائه شده، جلوگیری از هدر دادن منابع اقتصادی جامعه است. پیش‌گیری نکردن از زیان به هزینه هر کس که باشد، نوعی اتلاف منابع اقتصادی جامعه اعم از سرمایه و کار است. قواعد حقوقی باید از این تضییع منافع پیش‌گیری کند یا دست کم از کسی که با بی‌مبالاتی مرتکب چنین رفتاری می‌شود، حمایت نکند.

بیان این مبنا در ادبیات حقوقی کاملاً، منحصرأ با همین عنوان انجام می‌گیرد، ولی برخی نویسندگان به طور ضمنی، مبنای دیگری را مطرح کرده‌اند که به منع اضرار به خواننده اشاره دارد. اگر کوتاهی خواهان در پیش‌گیری از زیان به هزینه خواننده انجام گیرد، این کوتاهی مستلزم تحمیل زیان بر خواننده است که باید از آن خودداری شود. چون این دو مبنا در نفی اضرار مشترکند که یکی، منافع جامعه و دیگری، منافع فردی خواننده را در نظر می‌گیرد، این دو مبنا را با عنوان جلوگیری از اضرار مطرح ساختیم تا بتوانیم آن را با قاعده حقوقی لاضرر نیز تطبیق کنیم.

بند چهارم. جلوگیری از اتلاف منابع اقتصادی جامعه

این استدلال که عمده‌تأ در حوزه قراردادهای به آن اشاره شده، به این معناست که حقوق نباید برای اتلاف منابع اقتصادی جامعه، ضمانت اجرا تعیین کند. هدف از وضع قواعد مربوط به مسئولیت، مجازات مسئول نیست و در قراردادهای منظور این است که قرارداد به حداقل هزینه ممکن اجرا شود. از این رو، نباید تعیین ضمانت اجرا و وضع مسئولیت به گونه‌ای باشد که زیان دیده بتواند با کوتاهی در پیش‌گیری از زیان که در نهایت به زیان جامعه منتهی می‌شود، از حمایت قانون برخوردار باشد. با وجود این، باید توجه داشت که قاعده کاهش خسارت در قراردادهای، عنصر کامل‌کننده یک نظام حقوقی در قلمرو اجرای قرارداد و مسئولیت ناشی از نقض آن است. طرفین باید در موعد مقرر در موقعیت ناشی از اجرای قرارداد قرار بگیرند و با برخورداری از مزایای اجرای آن، بلافاصله به فعالیت‌های خود، فارغ از الزامات ناشی از قرارداد ادامه دهند. به منظور بررسی هدف اقتصادی قاعده کاهش خسارت باید آن را در ادامه قاعده پیشین بررسی کرد که در نظام حقوقی کاملاً لا شناسایی شده است. این قاعده پیشین عبارت است از لزوم اجرای تعهد با ایفای موضوع ثانویه آن یعنی معادل موضوع تعهد از نظر قیمت.

گفتار دوم. شرایط اعمال قاعده تعهد زیان دیده به کاهش خسارت

تکلیف زیان دیده به کاستن از خسارت، بی حد و حصر نیست و باید به شرایط احراز چنین تکلیفی توجه شود. در این بخش با مطالعه تطبیقی و نگاهی به اسناد بین‌المللی و حقوق انگلیس که خاستگاه اصلی قاعده مورد نظر است، شرایط اعمال قاعده را بحث و بررسی می‌کنیم. اصولاً قاعده مورد نظر از قواعد مشترک مسئولیت قراردادی و قهری به شمار می‌رود. پس احکام مترتب بر آن در هر دو نوع مسئولیت کاربرد خواهد داشت.

بند اول. نقض تعهد (قانونی یا قراردادی)

تقلیل خسارت، تکلیفی است که بعد از تحقق مسئولیت به جبران خسارت ایجاد می‌شود؛ زیرا قبل از این مرحله، مسئولیتی برای خواننده دعوا وجود ندارد تا در مقابل آن، زیان دیده، متعهد به کاستن خسارت باشد. پس وظیفه تقلیل زیان، فرع بر تحقق مسئولیت مدنی (اعم از قراردادی یا قهری) است. وجه تمایز اصلی نظریه تقصیر مشترک با نظریه قاعده تقلیل خسارت این است که بر خلاف نظریه تقصیر مشترک، در قاعده تقلیل خسارت، زیان دیده بعد از نقض قرارداد و ورود خسارت، مکلف به کاستن خسارت می‌شود، در حالی که به موجب نظریه تقصیر مشترک، ورود خسارت از ابتدا معلول اسباب متعدد است.^۱

در مسئولیت قهری به محض وقوع زیان که آن هم در حقیقت، نقض تعهد قانونی تلقی می‌شود، زیان دیده باید اقدام‌های لازم را برای کاهش خسارت انجام دهد. برای مثال، هرگاه بر اثر حادثه‌ای (عمد یا غیر عمد)، خانه‌ای دچار حریق شود، زیان دیده مکلف است تمهیدات لازم برای حفظ اموال خود را انجام دهد و مانع توسعه خسارت شود. در حقوق ایران، تبصره ماده ۳۵۵ قانون مجازات اسلامی سابق در تأیید این امر، زیان دیده را بعد از وقوع حادثه زیان‌آور یعنی آتش‌سوزی به مقابله با خسارت مکلف می‌کند. هم‌چنین ماده ۱۵ قانون بیمه مصوب ۱۳۱۵، وقوع حادثه یا نزدیک شدن حادثه را شرط تحقق وظیفه بیمه‌گذار در مقابل تقلیل خسارت دانسته است.

1. Kelly, Michael. B, "Defendant' responsibility to minimize plaintiff's loss: curious exception to the avoidable consequence doctrine", sought California Law Review, Vol. 97, 1996, p. 392.

در حقوق ایران، نظریه نقض قابل پیش بینی پذیرفته نشده و به صورت قوانین ایران از جمله ماده ۲۲۶ قانون مدنی، نقض قرارداد هنگام متعهد له، حق فسخ یا مطالبه خسارت یا الزام به انجام تعهد را اعطا می‌کند که اولاً موعد انجام تعهد سپری شده باشد و ثانیاً نقض واقعی اتفاق افتاده باشد. برخی از نویسندگان معتقدند که موضوع مواد ۳۸۰ قانون مدنی و ۵۳۲ و ۵۳۳ قانون تجارت، نمونه‌ای از نظریه نقض قابل پیش بینی است.^۱ هم‌چنین در حقوق اسلام می‌توان از قاعده وجوب دفع ضرر محتمل برای توجیه این نظریه استفاده کرد. با این حال، با توجه به اصل لزوم قراردادهای نمی‌توان از این موارد استثنایی، یک اصل کلی را استنباط کرد و به نظر می‌رسد قانون‌گذار ایران بایستی با توجه به نیازهای اجتماعی و اقتصادی، با تصویب قاعده‌ای جامع، خلأ موجود را پر کند.^۲

بند دوم. آگاهی زیان دیده از نقض تعهد

در حقوق انگلیس، برای تحقق وظیفه تقلیل خسارت لازم است که زیان دیده از نقض تعهد توسط خواننده مطلع باشد تا بتواند با آگاهی از چنین وضعیتی به تقلیل خسارت اقدام کند. حتی در مواردی که خواهان به طور متعارف باید از نقض تعهد آگاه می‌شد، اما به دلیل بی‌دقتی خویش از این امر مطلع نشده است، باز هم وظیفه تقلیل خسارت تحقق نمی‌یابد. به نظر می‌رسد خواهان زمانی مکلف به تقلیل خسارت است که از نقض تعهد آگاه شود؛ زیرا چنین حکمی یک امر منطقی و عقلایی بوده و شخص ناآگاه از نقض تعهد، مکلف به کاستن خسارت نیست.

بند سوم. امکان پذیر بودن تقلیل خسارت

تکلیف زیان دیده یا متعهد له به تقلیل خسارت، مطلق و بی‌حد و حصر نبوده، بلکه وی زمانی متعهد به کاستن از خسارت است که جلوگیری از خسارت ممکن باشد. بنابراین، اگر نقض تعهد رخ دهد و زیان دیده از آن آگاه شود، اما امکان جلوگیری از توسعه خسارت برای وی نباشد، خواننده نمی‌تواند به قاعده تقلیل خسارت استناد جوید و خسارت کم‌تری به زیان دیده پرداخت کند. منظور از این‌که

۱. غفاری فارسانی، بهنام، «اثر نقض قابل پیش بینی در روابط قراردادی»، مطالعات حقوق خصوصی، دوره سی و نهم، شماره ۲، ۱۳۸۸، ص ۲۷۷.

۲. شعاریان، ابراهیم و یوسف مولایی، «شرایط و موانع اعمال قاعده تقلیل خسارت»، پژوهش حقوق خصوصی، سال دوم، شماره ۳، ۱۳۹۲، ص ۱۸۹.

امکان جلوگیری از توسعه خسارت وجود داشته باشد، این است که با اقدام‌های متعارف و معقول، کاهش دادن خسارت وارد شده ممکن باشد. بدین ترتیب، اگر تقلیل خسارت با مشقت و سختی همراه باشد، زیان دیده، تکلیفی برای تقلیل خسارت ندارد و موظف نیست به اقدام‌های نامتعارف و دشوار دست بزند تا از میزان خسارت وارد شده بکاهد. به بیان دیگر، حقوق از زیان دیده انتظار شجاعت ندارد، بلکه انتظار دارد تنها اقدام‌های متعارف را انجام دهد. از حکم ماده ۲۰۵ ق.م. نیز در این زمینه می‌توان کمک گرفت؛ با این توضیح که اگر شخص در مواجهه با تهدید (اکراه)، امکان دفع اکراه را بدون مشقت داشته باشد، مکره محسوب نمی‌شود.

در حقوق ایران به نحوی که بیان شد، حکم خاصی در مورد قاعده تقلیل خسارت و شرایط اعمال آن ملاحظه نمی‌شود، اما برخی از نویسندگان بیان داشته‌اند که از ملاک ماده ۳۵۵ قانون مجازات اسلامی سابق و ماده ۱۵ قانون بیمه برمی‌آید که زیان دیده باید برای جلوگیری از گسترش خسارت در حدود متعارف تلاش کند. از عبارت «عادتاً» در ماده ۱۵ قانون بیمه نیز می‌توان اقدام متعارف را استنباط کرد. بر اساس نظر مشهور فقهای امامیه و عامه، هرگاه شخصی در آتشی که دیگری برافروخته است، گرفتار شود، اگر امکان خروج از مهلکه را داشته باشد، اما اقدامی نکند، مسئولیتی برای فاعل زیان وجود نخواهد داشت. همین وضعیت در مورد شخصی که دیگری را در آب دریا بیافکند و او با وجود توانایی خارج نشود و هلاک شود، جاری است. از این مثال‌ها می‌توان امکان جلوگیری از زیان را به عنوان یکی از شرایط قاعده مورد بحث استنتاج کرد.^۱

گفتار سوم. اعمال قاعده تعهد در قراردادهای اداری و مسئولیت مدنی

بند اول. ویژگی قراردادهای اداری

در قراردادهای اداری، یک قرارداد که یک طرف آن، اداره است، در صورتی اداری تلقی می‌گردد که دارای یک یا چند شرط استثنایی نسبت به حقوق خصوصی باشد. معیار تشخیص قرارداد اداری اصولاً درج شروط استثنایی است و بر دو نوعند: نخست، شروط استثنایی نسبت به شروطی که در روابط خصوصی منعقد می‌شوند. این شروط نمی‌توانند در قرارداد بین اشخاص خصوصی منعقد گردند؛ دوم،

۱. کاتوزیان، ناصر، مسئولیت مدنی، ضمان قهری، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۸۶، ص ۱۸۷.

شروط استثنایی به عنوان شروط ایجاد عدم تساوی. این شروط که بیش تر وقت ها به کار می روند، طرف قرارداد را تحت نظارت خود قرار می دهند و اداره را در موقعیت برتری قرار می دهند و به شخص حقوقی حقوق عمومی اجازه می دهند که بعضی اقدامات را به طور یک جانبه انجام دهد.^۱

طبع ترجیحی قراردادهای اداری ایجاب می کند برخی احکام حقوقی که در قراردادهای خصوصی غیر متعارف است، نسبت به این قراردادها اعمال شود. در حقوق مدنی، اصل بر رضایی بودن عقود است، اما در قراردادهای اداری، تراضی طرفین باید با تشریفات خاصی اعمال گردد و گفته می شود که بدون رعایت این تشریفات، عقد محقق نمی گردد.^۲ قراردادهای اداری در زمره عقود تشریفاتی فرض می شوند و رعایت نشدن تشریفات، به فراخور مراتب تأثیرگذاری، منجر به اشکال و ایراد در اعتبار این نوع قراردادها می گردد.^۳

بند دوم. نظریه امور پیش بینی ناپذیر

به طور کلی، استدلال شورای دولتی در حقوق فرانسه، چنین است که بروز عوامل اقتصادی پیش بینی ناپذیر در روابط بین متعاملین، یک وضعیت خارج از قرارداد را به وجود می آورد که به کلی خارج از محاسبات و پیش بینی متعاملین است و آن را نمی توان بر اساس قرارداد دوسویه حل و فصل کرد. از طرفی، مقتضیات منافع عمومی اجازه نمی دهد که طرف قرارداد به بهانه آن عامل از اجرای تعهدات خود سرباز زند و کار را متوقف کند. در مقابل، دولت مکلف است برای این که ادامه وضعیت و فسخ قرارداد موجب فلج شدن امور عمومی نشود، به کمک طرف خود بشتابد و قسمتی از هزینه های او را که صرفاً ناشی از وضع خارج از قرارداد یا ناشی از عوامل اقتصادی است، به عهده گیرد.^۴

چون جایگاه قراردادهای اداری در نظام حقوقی ایران، مبهم و نارساست، نظریه امور پیش بینی ناپذیر نیز به تبع آن، از چنین وضعیتی در این نظام برخوردار است. به طور کلی، در نظام حقوقی حاکم بر قراردادها و معاملات دولتی ایران، این نظریه و شرایط و آثار آن به صراحت پیش بینی نشده است.

۱. رضایی زاده، محمد جواد، «ویژگی قراردادهای اداری»، فصل نامه حقوق، دوره سی و هشتم، شماره ۲، ۱۳۸۷، ص ۱۵۱.

۲. امامی، محمد و کوروش استوارسنگری، حقوق اداری (جلد ۲)، چاپ اول، تهران: میزان، ۱۳۹۳، ص ۱۳۲.

۳. واعظی، سید مجتبی و فاطمه کیانی، «بی اعتباری قراردادهای اداری و آثار آن در حقوق ایران»، دیدگاه های حقوق قضایی، دوره بیست و هفتم، شماره ۹۹، ۱۴۰۱، ص ۱۷۱.

۴. طباطبایی مؤتمنی، منوچهر، حقوق اداری، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۸۸، ص ۲۴۵.

اگرچه موضوع تعدیل در برخی قراردادهای مورد عمل دستگاه‌های اداری از جمله در شرایط عمومی پیمان منضم به پیمانکاری‌های دولتی در قالب تعدیل بهای پیمان پیش‌بینی شده است، اما ارتباط صریحی با امور پیش‌بینی‌ناپذیر ندارد.^۱

طبق ماده ۴۳ شرایط عمومی پیمان، جنگ اعم از اعلام شده یا نشده، انقلاب‌ها و اعتصاب‌های عمومی، شیوع بیماری‌های واگیردار، زلزله، سیل و طغیان‌های غیر عادی، آتش‌سوزی‌های دامنه‌دار و مهارنشدنی، توفان و حوادث مشابه خارج از کنترل دو طرف پیمان که در منطقه وقوع اجرای کار وقوع یابد و ادامه کار را برای پیمانکار ناممکن سازد، جزء حوادث قهری به شمار می‌رود. در صورت بروز حوادث قهری، پیمانکار موظف است حداکثر کوشش خود را برای حفاظت از کارهای اجراشده و انتقال مصالح و تجهیزات به محل‌های مطمئن و ایمن به کار برد. کارفرما نیز باید تمام امکانات موجود خود در محل را در حد امکان، برای تسریع در این امر در اختیار پیمانکار قرار دهد. اگر خسارت‌های واردشده به کارهای موضوع بیمه موضوع بند ج ماده ۲۱ شرایط عمومی پیمان باشد، برای جبران آن، طبق همان ماده اقدام می‌شود و اگر مشمول این بند نباشد یا میزان آن برای جبران خسارت‌ها کافی نباشد، جبران خسارت به عهده کارفرماست. از طرف دیگر، جبران خسارت‌های واردشده به ساختمان‌ها و تأسیسات موقت، ماشین‌آلات و ابزار و وسایل پیمانکار با توجه به بند د ماده ۲۱ به عهده پیمانکار است.^۲

بند سوم. بازدارندگی عرفی و عمومی

تحقیقات دانشگاهی با توجه به تأثیرات اقتصادی که بر قواعد مسئولیت مدنی داشته است، علاقه به بازدارندگی را در مسئولی مدنی تجدید کرده است. این شکل از بازدارندگی، بازدارندگی فردی نیست، بلکه به عنوان بازدارندگی عرفی و عمومی شناخته می‌شود. هدف از مسئولیت مدنی باید کاهش زیان‌های ناشی از حوادث باشد. این هدف با الزام پرداخت خسارت توسط اشخاص دخیل در اقداماتی که موجب حوادث ناگوار می‌شود، اعمال می‌گردد.^۳

۱. رستمی، ولی، «تعدیل در قراردادهای اداری»، مطالعات حقوق عمومی، دوره چهل و پنجم، شماره ۲، ۱۳۹۴، ص ۲۲۷.

۲. مولایی، غلام‌رضا و سید محمد هاشمی، «عوامل مؤثر در سقوط مسئولیت قراردادی دولت»، فصل‌نامه حقوق اداری، سال دوم، شماره ۶، ۱۳۹۴، ص ۱۶.

۳. میرزایی گرمی، احمد و همکاران، «مطالعه تطبیقی مبانی نظری، اهداف و شیوه‌های جبران خسارت در مسئولیت مدنی در حقوق موضوعه ایران، فرانسه و انگلیس»، فقه و مبانی حقوق اسلامی، سال سیزدهم، شماره ۳، ۱۳۹۹، ص ۱۳۹.

بند چهارم. مسئولیت مدنی پیش گیرانه

از نظر هدف مسئولیت مدنی، بین رویکرد حقوق دانان سنتی و طرفداران نگرش اقتصادی به حقوق تفاوت وجود دارد. در حالی که حقوق دانان سنتی بر جبران زیان های وارد شده در گذشته تأکید می کنند، طرفداران نگرش اقتصادی به حقوق بر پیش گیری از وارد آمدن زیان در آینده اصرار دارند و مسئولیت مدنی را به عنوان ابزاری در نظر می گیرند که از انجام فعالیت هایی پیش گیری می کند که اجتناب آن ها از طریق قواعد مسئولیت ممکن است. در نتیجه، از منظر طرفداران نگرش اقتصادی به حقوق، مسئولیت مدنی اصولاً به عنوان یک نظام تغییر رفتار در نظر گرفته می شود و بر اساس آن، پیش بینی مسئولیت مدنی برای یک حادثه، اشخاص را به تغییر رفتار از طریق در پیش گرفتن تمهیدات پیش گیرانه قبل از تحقق حوادث وادار می کند.^۱

در نگاه پیش گیرانه به وضع و اجرای قواعد مسئولیت مدنی، یکی از آثار الزام عامل زیان به جبران خسارت، بازداشتن وی از ارتکاب فعل زیان بار یا بی مبالاتی مشابه است. پیش از برنامه ریزی پایدار برای پیش گیری از حادثه، بهترین راه حل آن است که دولت از محل بودجه های عمومی، پوشش بیمه ای افراد و اموال در معرض حادثه و نیز حادثه دیده را تقبل کند و در مقابل، آن ها را ملزم سازد که با تبعیت از طرح های دولت، استانداردهای لازم را برای پیش گیری از حوادث آینده رعایت کنند.^۲ با توجه به مسئولیت پیش گیرانه برای دولت در تحقق مسئولیت مدنی می توان گفت این تعهد برای زیان دیده یعنی مردم هم وجود دارد تا در صورت بروز سوانح طبیعی و بروز خسارت، زیان را کاهش دهند.

نتیجه گیری

قاعده «تعهد زیان دیده به کاهش خسارت»، قاعده ای جهان شمول در حوزه مسئولیت قراردادی و قهری است. به موجب این قاعده، زیان دیده نمی تواند خسارت هایی را که امکان جلوگیری یا کاهش آن را داشته است، از خواننده (مقصر. متعهد) مطالبه کند. تکلیف خواهان به کاهش خسارت به معنای تکلیف قانونی و تعهد (به معنای مرسوم) نیست؛ زیرا در مقابل آن، هیچ حق متقابلی

۱. جوان بجنوردی، محمدرضا و همکاران، «مطالعه تطبیقی حقوق تأمین اجتماعی و مسئولیت مدنی»، فصل نامه حقوق اداری، دوره هشتم، شماره ۲۶، ۱۴۰۰، ص ۶۱.

۲. اسکافی، نرگس و همکاران، «مسئولیت مدنی پیش گیرانه در اعمال اداری (مطالعه تطبیقی حقوق ایران و انگلیس)»، پژوهش های نوین حقوق اداری، سال ششم، شماره ۱۸، ۱۴۰۳، ص ۲۱۷.

وجود ندارد و نقض آن نیز هیچ مسئولیتی ایجاد نمی‌کند. کاهش خسارت صرفاً دفاعیه خوانده است در مقابل ادعای خواهان به جبران خسارت. پس اگر خواهان به تکلیف خود عمل نکند، نمی‌تواند خسارتی را که قابل کاهش یا رفع بوده است، از خوانده مطالبه کند.

در مواردی امکان دارد با وجود شرایط تحقق قاعده یادشده، موانعی مانع اعمال قاعده تقلیل خسارت شوند. در مواردی که اجرای عین تعهد به عنوان ضمانت اجرای اصلی نقض تعهد است، اجرای عین تعهد، مانع اصلی در اجرای قاعده مورد بحث است. به همین دلیل، قلمرو اجرای این قاعده در حقوق ایران و نظام‌های حقوقی مشابه از جمله فرانسه محدودتر از نظام کامن‌لاست که در آن، اجرای عین تعهد به عنوان اصل در نظر گرفته نشده است.

پیش‌بینی وجه التزام در قرارداد نیز مانع دیگری در اجرای قاعده کاهش خسارت است؛ زیرا در این صورت، خسارت به صورت مقطوع معین می‌شود و امکان تعدیل خسارت به دلیل انجام نشدن اقدامات متعارف توسط خواهان برای کاهش خسارت وجود ندارد. هم‌چنین ناتوانی مالی زیان‌دیده برای کاستن از خسارت از دیگر موانع اجرای این قاعده به شمار می‌رود؛ زیرا به حکم عقل و شرع از زیان‌دیده‌ای که از نظر مالی یا جسمی برای کاهش خسارت، ناتوان است، نمی‌توان انتظاری برای کاستن از زیان داشت.

شرط اسقاط تکلیف کاهش خسارت از عهده زیان‌دیده در برخی نظام‌های حقوقی از جمله آمریکا، قاعده‌ای مطابق با قواعد عمومی قلمداد شده است، اما در حقوق ایران، تکلیف قابل سلب و اسقاط نیست و در زمره قواعد آمره است. پس ذی‌نفع انجام تکلیف، خوانده نیست، بلکه جامعه است.

فهرست منابع

۱. فارسی

الف) کتاب

۱. امامی، محمد و کوروش استوارسنگری، **حقوق اداری (جلد ۲)**، چاپ اول، تهران: میزان، ۱۳۹۳.
۲. طباطبایی مؤتمنی، منوچهر، **حقوق اداری**، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۸۸.
۳. کاتوزیان، ناصر، **مسئولیت مدنی، ضمان قهری**، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۸۶.

ب) مقاله

۱. اسکافی، نرگس و همکاران، «مسئولیت مدنی پیش‌گیرانه در اعمال اداری (مطالعه تطبیقی حقوق ایران و انگلیس)»، پژوهش‌های نوین حقوق اداری، سال ششم، شماره ۱۸، ۱۴۰۳.
۲. جوان بجنوردی، محمدرضا و همکاران، «مطالعه تطبیقی حقوق تأمین اجتماعی و مسئولیت مدنی»، فصل‌نامه حقوق اداری، دوره هشتم، شماره ۲۶، ۱۴۰۰.
۳. رستمی، ولی، «تعدیل در قراردادهای اداری»، مطالعات حقوق عمومی، دوره چهل و پنجم، شماره ۲، ۱۳۹۴.
۴. رضایی‌زاده، محمدجواد، «ویژگی قراردادهای اداری»، فصل‌نامه حقوق، دوره سی و هشتم، شماره ۲، ۱۳۸۷.
۵. زمانی، سید قاسم و وحید بذار، «تأثیر مشارکت زیان‌دیده در خسارت بر مسئولیت بین‌المللی دولت»، دیدگاه‌های حقوق قضایی، دوره بیست و چهارم، شماره ۸۸، ۱۳۹۸.
۶. شاهنوش فروشانی، محمد عبدالصالح، «تکلیف زیان‌دیده به کاهش خسارت ناشی از نقض قرارداد و تأثیر آن در میزان مسئولیت ناقض قرارداد»، مجله حقوقی دادگستری، سال هشتادم، شماره ۹۳، ۱۳۹۵.
۷. شعاریان، ابراهیم و یوسف مولایی، «شرایط و موانع اعمال قاعده تقلیل خسارت»، پژوهش حقوق خصوصی، سال دوم، شماره ۳، ۱۳۹۲.
۸. غفاری فارسانی، بهنام، «اثر نقض قابل پیش‌بینی در روابط قراردادی»، مطالعات حقوق خصوصی، دوره سی و نهم، شماره ۲، ۱۳۸۸.
۹. مولابیگی، غلام‌رضا و سید محمد هاشمی، «عوامل مؤثر در سقوط مسئولیت قراردادی دولت»، فصل‌نامه حقوق اداری، سال دوم، شماره ۶، ۱۳۹۴.

۱۰. مولایی، آیت، «ریل‌گذاری قراردادهای اداری از طریق قراردادهای اجباری در ایران»، مطالعات حقوقی، دوره سیزدهم، شماره ۲، ۱۴۰۰.
۱۱. میرزایی گرمی، احمد و همکاران، «مطالعه تطبیقی مبانی نظری، اهداف و شیوه‌های جبران خسارت در مسئولیت مدنی در حقوق موضوعه ایران، فرانسه و انگلیس»، فقه و مبانی حقوق اسلامی، سال سیزدهم، شماره ۳، ۱۳۹۹.
۱۲. واعظی، سید مجتبی و فاطمه کیانی، «بی‌اعتباری قراردادهای اداری و آثار آن در حقوق ایران»، دیدگاه‌های حقوق قضایی، دوره بیست و هفتم، شماره ۹۹، ۱۴۰۱.

۲. عربی

۱. عاملی، زین‌الدین بن علی (شهید ثانی)، شرح لمعه (جلد ۱۰)، قم: داوری، چاپ اول، ۱۴۱۰.
۲. موسوی خویی، سید ابوالقاسم، المستند فی شرح العروة الوثقی (جلد ۱۴)، قم: مؤسسه احیاء آثار امام خویی، چاپ دوم، ۱۴۲۲.

3. Latin Source

1. Compania Naveria maropan SA V. Bowaters Lloyd. Pulp and paper mills Ltd, 1995.
2. Guiding Principles of European Contract Law, prepared by Société de législation comparée,
3. Kelly, Michael. B, "Defendant' responsibility to minimize plaintiff's loss: curious exception to the avoidable consequence doctrine", sought California Law Review, Vol. 97, 1996.
4. Terre. F., Pour unereforme du droit des contrats, Dalloz, 2009.
5. Tourneau. P. et Poumarede. M., Bonne foi, Rep. civ. Dalloz, Javier 2009, demiere mise a jour: 10/2012.
6. UNCITRAL Digest of Case Law on the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, 2016, New York. available at: www.legiscompare.fr/web/Presentation-de-la-SLC?lang=fr, last visit at 18/08/2021.

The basics of the rule of the injured party's obligation to reduce damages and its effects in Iranian law with an emphasis on administrative contracts

MohammadReza Jaafari¹

Mehdi Montazer²

Modtaba Asgharian³

Abstract

The injured party's obligation to reduce damages, which is an accepted rule in common law, is a defense that is expressed by the defendant in a liability lawsuit. The meaning of this rule is that the victim of a breach of contract or another harmful act has the duty to conventionally prevent the occurrence of the loss or reduce its scope. If the defendant can prove his negligence, he will be exempted from paying damages for that part of the loss that was avoidable. The question is whether this legal entity, which is also reflected in international documents, can be applied in Iranian law or not? The analysis of this institution shows that its implementation in our laws is obvious and easy on the one hand, and on the other hand, considering its main scope, i.e. contracts, prevents it. In this article, an attempt has been made to show the concept and theoretical foundations of this rule that the non-claimability of compensable losses is related to the customary inability to attribute and indirectness of this part of the loss, which is fully accepted in our laws. The main channel for the implementation of the said rule is in private law. But the question is whether it is possible to implement the rule in administrative contracts where the government is one side of the relationship? The research method in this study is descriptive-analytical, and library sources were used to collect the sources.

Keywords: Avoidable damage, international documents, breach of obligation, obligation, administrative contracts

1. PhD student in private law, Department of Law, Kish International Branch, Islamic Azad University, Kish, Iran, abes.jafari1400@gmail.com

2. Assistant Professor, Department of Law, Damavand Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran, (Corresponding Author), montazer@damavandiau.ac.ir

3. Assistant Professor, Department of International Law, Kharazmi University, Tehran, Iran, asgharian@khu.ac.ir